

Trendanalys

2026 - 2028

Vänersborgs kommun

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	2
Inledning	3
Övergripande förändringskrafter i omvärlden	4
Demografi	4
Globalisering	5
Grön omställning	5
Värderingar	6
Teknikutveckling	7
Trender som påverkar det kommunala uppdraget	8
Demokratin utmanas	8
Samhällskontrakt under omförhandling.....	8
Tyckekonomin breder ut sig.....	9
Fler vägar till kunskap.....	10
Demografiska utvecklingen utmanar	11
AI förändrar arbetslivet.....	11
Autonoma system med eller utan människa	12
Invånare med alltmer ojämlika livsvillkor	12
Omfattande resurser krävs för att hantera klimatförändringen.....	13
Ökad efterfrågan på kritiska resurser	14
Prioriterade trender för Vänersborgs kommun	15
Demografiska utvecklingen utmanar	16
AI förändrar arbetslivet.....	21
Invånare med alltmer ojämlika livsvillkor	23
Flera vägar till kunskap	27
Ekonomiska förutsättningar	32
Exempel på utmaningar inför kommande planperiod	38

Inledning

Vårt samhälle är sammanlänkat i system vars trådar sträcker sig över hela världen.

Människor rör sig över stora ytor, information och kapital rusar mellan världsdelar, varor och tjänster flödar över hav och land.

Vänersborgs kommun påverkas av rörelser i omvärlden - globalt, nationellt och regionalt. Sveriges Kommuner och Regioner gör på nationell nivå ett arbete med att övergripande identifiera trender. Utifrån detta material görs en vidare bearbetning utifrån påverkan på lokal nivå. Trendanalysen beskriver kortfattat rörelser och tydliggör fyra trender som bedöms påverka Vänersborgs kommun mer.

Tre perspektiv bedöms ha stor betydelse för kommuner och regioners arbete-

Behovet att förstå och hantera komplexa samhällsutmaningar på nya sätt. I frågor som exempelvis arbetslöshet, kriminalitet, miljöproblem eller psykisk ohälsa kan sällan en aktör åstadkomma systemförändring på egen hand. I stället måste man se sin roll som en del av ett system vars samlade effekt skapar värde. Värnande om den egna verksamhet och oförmåga att se en gemensam nytta är exempel på barriärer som måste brytas. Ett mer systemorienterat arbete innebär andra sätt att organisera, styra och leda samhällsutveckling tillsammans med andra

Behov att utveckla nya arbetssätt för att hantera samhällsutmaningar. Många organisationer upplever en ökad spänning mellan behovet av att förändra och svårigheten att verkligen greppa och ta sig an utmaningen. Vanliga pågående utvecklingsarbeten har fokus på gradvisa förbättringar, ett klassiskt exempel är systematiskt kvalitetsarbete. Idag finns förväntningar på större förändringar som är svåra att uppnå genom stegvis utveckling. Begrepp som innovation, förnyelse och transformation används för att illustrera en mer radikal form av verksamhetsutveckling.

Tredje behovet handlar om att ägna mer tid åt framtiden. Alla de beslut och val som vi gör idag påverkar även morgondagen. Därför behöver fler organisationer utveckla en organisationskultur där framtidsfrågor diskuteras regelbundet. Det är i grunden ett sätt att höja organisationens förmåga att navigera i en osäker tillvaro genom att reducera osäkerheter kring framtiden och höja beredskapen för det oväntade.

Övergripande förändringskrafter i omvärlden

Globala drivkrafter påverkar alltmer på lokal och regional nivå. Dessa drivkrafter rör sig åt flera olika håll samtidigt, därav benämns de spänningsfält.

Demografi

Den globala befolkningstillväxten minskar. Europa, Ryssland och Kina har åldrande befolkningar som påverkar deras ekonomier och samhällen, vilket leder till nya geopolitiska spänningar.

Den demografiska utvecklingen påverkar ett lands ekonomi, arbetsmarknad och sociala ordning. Efterfrågan på välfärdstjänster som utbildning, barnomsorg, sjukvård och äldreomsorg varierar över tid beroende på befolkningens storlek och ålderssammansättning. Samhällsplanering och finansiering behöver anpassas efter förändrade förutsättningar. Lokala eller regionala förändringar i åldersstruktur eller könsfördelning, till exempel genom urbanisering eller migration, leder också till olika konsekvenser för både individer och samhälle.

Befolkningskurvorna i många delar av världen visar en avmattning i den globala befolkningstillväxten. Faktorer som ekonomisk tillväxt, utbildning och urbanisering bidrar till stärkt egenmakt för kvinnor och minskande fertilitetstal. Prognoser indikerar att jordens befolkning inte kommer att nå 15 miljarder, såsom tidigare scenarier föreslog, utan beräknas stanna på omkring 10,4 miljarder år 2080 för att därefter gradvis minska. I regioner som Europa samt länder som Kina, Japan och Ryssland har befolkningsminskningen redan börjat, medan befolkningstillväxten väntas fortsätta i Afrika och vissa delar av Asien.

Demografiska förändringar är inte isolerade händelser, de har inverkan på politiska, ekonomiska och sociala faktorer som i sin tur påverkar förhållandet mellan länder och regioner. Den demografiska utvecklingen kan leda till nya geopolitiska spänningsfält.

Globalisering

Globalisering och frihandel har ökat ekonomisk tillväxt och minskat fattigdom, men de har också ökat inkomstklyftor och skadat miljön. Världen är mer sammanlänkad än någonsin, men det är osäkert om denna integration kommer att fortsätta. Den globala maktförskjutningen från väst till öst innebär nya utmaningar för internationella regler och USA:s dominans utmanas.

Framväxande stormakter utmanar internationella normer och underminerar den västledda världsordningen. De söker etablera intressesfärer medan stödet till institutioner som FN, Världsbanken och WTO minskar. Detta leder till att säkerhets- och ekonomisk politik blir alltmer sammanflätade med ökade geoekonomiska överväganden som påverkar länders och regioners agerande.

Det finns en aktiv pågående diskussion om vilken roll EU ska ha i dessa frågor. Strategisk autonomi är ett samlingsbegrepp inom EU för att staka ut en väg framåt i en mer osäker omvärld, men hur detta ska åstadkommas är medlemsländerna inte överens om.

Utvecklingen av globaliserad marknad och den inre marknaden inom EU påverkar.

Utvecklingen påverkar även kommuner och regioner. I Sverige upphandlar vi för drygt 800 miljarder kronor årligen. 8 av 10 upphandlingar görs av kommuner och regioner, vilka är beroende av utrikeshandel för att kunna leverera olika former av välfärd.

Grön omställning

Klimatförändringar och förlust av biologisk mångfald är kriser orsakade av mänsklig påverkan. Klimatförändringarna påverkar ekosystemen kraftigt, medan jordens ekosystem även påverkas av markanvändning och resursutnyttjande. Minskad biologisk mångfald och försämrade ekosystem minskar motståndskraften mot klimatförändringar.

Samhällen, bebyggelse och infrastruktur är mycket sårbara för klimatförändringar.

Naturmiljöer, infrastruktur och människor ställs redan inför nya förutsättningar. Inom de närmaste 30 åren beräknas en miljard människor vara på flykt på grund av klimatkrisen.

Ny smart teknik bidrar till klimatomställningen. Det sker investeringar i hållbara lösningar och i företag som beskriver sig och sina produkter som "klimatpositiva" eller "planetpositiva". Trots ökade investeringar i grön teknologi de senaste åren, är subventionerna av fossila bränslen fortfarande större. Många länders energisystem är starkt beroende av fossila bränslen.

Ny teknik löser inte klimatkrisen ensam. Vår livsstil och konsumtion spelar en viktig roll. I Sverige är det ekologiska fotavtrycket stort på grund av hög konsumtion, ofta med varor från länder med stora utsläpp.

Många saknar kunskap om den gröna omställningen och vilka lösningar som är mest effektiva. En IPSOS-undersökning visar att folk tror att återvinning har störst hållbarhetseffekt, medan det egentligen är bilfri livsstil som gör störst skillnad.

Värderingar

Värderingar är dynamiska, ständig formade av och formande för vår omvärld. Vi har under lång tid upplevt en bred värderingsförflyttning globalt, från kollektiva och konservativa värderingar till mer frihetliga och individuella värderingar. Globalt dominerar fortfarande traditionella och konservativa värderingar som betonar gruppens betydelse framför individens.

Sverige och de övriga nordeuropeiska länderna utgör en relativt liten befolkningsgrupp med starka individorienterade och självförverkligande värderingar. Dessa värderingar framträder tydligt på den globala kulturkartan som regelbundet publiceras av World Values Survey. I internationella jämförelser rankas Sverige högt när det gäller sekularisering, valfrihet, självförverkligande, jämställdhet och medbestämmande.

Diskussioner om identitetsfrågor som religion, hbtqi+, invandring och stad/landsbygd ökar. Dessa värderingsskillnader har också förstärkt polariseringen kring globalisering, geopolitik och klimat/miljö.

Vi står inför stora samhällsutmaningar och omfattande förändringar. Även om medvetenheten ökar, finns det motstånd och misstro bland vissa grupper. När människor känner att deras röster inte hörs i politiken kan de börja misstro samhällets institutioner och företrädare.

Teknikutveckling

Digital teknik kan lösa problem och skapa värde, men också orsaka skada. Ny teknik, särskilt AI, kan bli självgenererande och autonom, vilket gör konsekvenserna svåra att förutse. Vi måste därför vara medvetna om potentiella risker och utmaningar.

Den tekniska utvecklingen transformerar våra samhällen och den medför möjligheter att hantera många av de utmaningar vi står inför.

Teknisk utveckling kräver mycket data och datorkraft, något som få aktörer har. Insynen i hur systemen tränas är begränsad, och företag bestämmer själva mänskliga värden i modellerna. Dessa företag saknar de demokratiska processer som vi strävar efter i samhället i övrigt och agerar på en oreglerad marknad, vilket ger dem stor makt att forma samhället. Utan regleringar kommer deras inflytande att öka ytterligare.

Vi behöver vara adaptiva som samhälle, skapa lagar och regler som gör att vi kan nyttja möjligheterna med ny teknik och fördela den möjligheten rättvist.

Trender som påverkar det kommunala uppdraget

Demokratin utmanas

Valdeltagandet i Sverige sjönk i valet 2022 för första gången sedan 2002. Trots att minskningen är liten, finns det betydande skillnader mellan socioekonomiskt starka och svaga områden – ibland över 50 procentenheter. Personer med svagare socioekonomiska förutsättningar känner mindre tilltro till sin påverkan och till kommunernas och regionernas hänsyn till deras behov. Unga röstar i lägre utsträckning än äldre och pojkar i lägre grad än flickor.

Förtroendet för politiker har minskat något. Desinformationskampanjer, som vaccinationsmotståndare under pandemin, påverkar demokratin. Hot, hat och välfärdsbrottslighet är ytterligare utmaningar. Det politiska landskapet har förändrats med nya majoriteter över blockgränser och fler som styr i minoritet, vilket ökar komplexiteten kring ansvar och opposition.

Vissa anser att demokratin hotas när auktoritära ledare tar makten och manipulerar systemet genom kontroll över media och domstolar. Detta skapar konflikter och inskränker friheter. Andra betonar klimatförändringar som vår tids stora utmaning, vilket kräver globalt samarbete och ansvar baserat på demokratiska principer. Globala organisationer är viktiga för att samordna dessa insatser.

Samhällskontrakt under omförhandling

Ett starkt samhällskontrakt mellan det offentliga och individen är grunden för Sveriges välfärd, baserat på medborgarnas tillit till politiker och demokratiska institutioner som garanterar trygghet och livskvalitet.

Den ökade individualiseringen och den högre kunskapsnivån bland medborgarna leder till större krav och förväntningar på omgivningen. Förväntningarna på valfrihet, snabbhet och individuell service innebär därmed att de tjänster och den service som tillhandahålls av stat, kommun eller region måste anpassas och höja sin standard.

Även väl utvecklade styrsystem måste hantera samhällsutmaningar, enligt forskare som förespråkar en helhetssyn där ekonomiska, ekologiska och sociala behov beaktas. Agenda 2030 mål 17 betonar partnerskap som nödvändigt för att samarbeta med olika aktörer för jordens överlevnad. Kommuner och regioner står inför ökade uppdrag men minskande resurser, vilket utmanar samhällskontraktets hållbarhet. Kan ett nytt samhällskontrakt skapa samarbetsformer mellan offentliga sektorn, medborgare, organisationer, näringsliv och forskning för ett hållbart samhälle?

Tyckekonomin breder ut sig

Det finns en tendens att ge större vikt åt individers eller grupperings åsikter snarare än att förlita sig på vetenskaplig forskning, expertis eller objektiv evidens.

De gemensamma verklighetsbilderna minskar samtidigt som begrepp som "fakta" och "kunskap" ifrågasätts. På sociala medier ges individers egna erfarenheter, åsikter och känslor stort utrymme i förhållande till forskning och beprövad erfarenhet. Allt fler erhåller även underhållning, information och nyheter genom digitala kanaler som är "skraddarsydd" för specifika målgrupper. Detta resulterar i att verklighetsbilderna anpassas efter de grupper vi tillhör. De digitala filterbubblorna bidrar till ökad åsiktpolarisering, mer näthat och minskad förståelse mellan människor.

Utvecklingen riskerar att minska tilliten och toleransen gentemot andra i samhället och försvårar möjligheten att få till den samverkan och det nätverkande som vi är i behov av för att lösa komplexa utmaningar.

Under de senaste 30 åren har välfärdssektorn förändrats med ökad valfrihet och entreprenaddrift med vinstsyfte. Detta har skapat fler målkonflikter mellan nya drivkrafter och ämbetsmannarollens ideal om likabehandling.

Behovet av källkritik och att skilja mellan sanning och desinformation blir allt viktigare. I framtiden förväntas bättre verktyg och metoder utvecklas för att bedöma informationskvalitet och bekämpa desinformation.

Ökad vikt vid tvärvetenskaplig kunskap och samarbete över olika discipliner för att adressera komplexa utmaningar. Framtidens kunskap kommer därmed att betona inte bara specialisering utan också förmågan att integrera kunskap från olika områden.

Fler vägar till kunskap

Arbetslivet har utvecklats till att bli mer kunskapsintensivt, vilket medför att kontinuerlig vidareutbildning är nödvändig för att individer ska förbli efterfrågade på arbetsmarknaden. Under de senaste 10–15 åren har akademiska institutioners förmåga att uppfylla sina samhällsuppdrag diskuterats kritiskt globalt. Det hävdas att klyftan mellan teoretisk högre utbildning och yrkespraktik har ökat avsevärt. Vidare pågår en debatt om överutbildning i samtliga OECD-länder. Trots att arbetslivet kräver mer kunskap, innebär detta inte alltid att akademisk utbildning är nödvändig eller ens önskvärd i varje situation.

Yrkesinnehåll och vilka färdigheter studenter behöver ändras snabbt. Trots att fler deltar i högre utbildning finns det en mismatch – för få utbildas för efterfrågade yrken, och fler yrken klassas som bristyrken. Detta beror på att utbildningen utformats efter studenters intressen snarare än arbetsmarknadens behov, samt pensioneringar som ökat inom praktiska yrken.

Behövs återkommande utbildning under arbetslivets gång, jämfört med vanlig högskoleutbildning har individer som genomgått YH-utbildning en mycket hög etableringsgrad.

Demografiska utvecklingen utmanar

Kommuner och regioner står inför tuffa år. Antalet invånare över 80 år ökar med nästan 50 procent de närmaste tio åren, vilket ökar behoven av sjukvård och äldreomsorg. Samtidigt växer arbetsför befolkning bara marginellt.

Kommuner och regioner behöver anställa cirka 410 000 personer fram till år 2031 på grund av befolkningsutvecklingen och pensioneringar. Flest anställningar behövs inom äldreomsorgen och sjukvården då antalet personer över 80 år ökar snabbast.

Bland arbetsföra kommer ökningen främst ske bland de yngsta (20–24 år) och de äldsta (60–66 år). Det betyder att tillväxten i arbetskraften består av både unga med kort erfarenhet, som ofta studerar, och äldre med lång erfarenhet.

Invandringen och omflyttningen av yngre vuxna är de huvudsakliga drivkrafterna bakom den demografiska utvecklingen i hela landet. Samtidigt skapar rörligheten en obalans mellan antalet kvinnor och män och dessutom en skev åldersfördelning utanför städer. Det får konsekvenser för arbetsmarknaden och samhällsutvecklingen i stort, men även för en hållbar demografisk utveckling regionalt och lokalt.

Utmaningarna kräver att vi inom offentlig sektor testar saker som vi aldrig gjort förut och funderar över vilka uppgifter som den offentliga sektorn inte ska eller kan göra i framtiden.

AI förändrar arbetslivet

Maskiner kan nu hantera komplexa uppgifter och komplettera eller till och med överträffa mänskliga förmågor inom vissa områden. Medan detta skapar möjligheter för ökad effektivitet och produktivitet, väcks också frågor om arbetslöshet och människans framtida roll i arbetslivet.

Genom att lämna över arbetsuppgifter till maskiner och förändra våra arbetssätt finns goda möjligheter att vi kan klara att erbjuda välfärd till en allt större målgrupp med färre medarbetare.

En potential med ny teknik, ökad analysförmåga och större informationsmängder är också att vi blir bättre på att förutsäga behov, se problem och möjligheter. Det kan exempelvis handla om insamling och analys av opinionsdata från sociala medier och andra digitala plattformar för att få en bättre förståelse för medborgarnas behov och preferenser. Rätt nyttjad kan det bli ett viktigt verktyg för att arbeta förebyggande och därmed minska behov av välfärdstjänster. Men också att vi kan möta invånarnas behov med större precision.

Autonoma system med eller utan människa

Den fjärde industriella revolutionen suddar ut gränserna mellan de fysiska, digitala och biologiska världarna. Olika teknologier kombineras och får nya kraftfulla användningsområden. Maskininlärning, AI och användning av stora datamängder står i centrum.

Både juridik, informatik och teknik behöver förändras för att möjliggöra nästa generation av nationell digital infrastruktur för delning av data där fler tillämpningsområden och behov tillgodoses än vad dagens vårdssystem och infrastruktur klarar av. För att nya lösningar ska kunna användas och spridas behövs acceptans hos befolkningen.

Ett databaserat arbetssätt främjar proaktiva insatser inom hälsa, utbildning och socialtjänst genom att dela användardata. Screening av riskfaktorer kan förbättra livskvaliteten.

Integrationen mellan människa och maskin väcker frågor om säkerhet, integritet och etik. Regelverk som skyddar användares rättigheter måste balanseras mot de fördelar och den effektivitet som teknologin erbjuder.

Den snabba teknikutvecklingen utmanar samhället och dess arbetssätt. "Taktproblem" beskriver skillnaden mellan snabb teknikutveckling och långsam reglering. Det blir svårare för reglerare att följa ny teknik. Många länder använder nu regulatoriska sandlådor och policy-labs för att testa lagar och regler.

Denna utveckling skapar också frågor om diskriminering och digitala klyftor. Det offentliga måste se till att alla har tillgång till samhällets tjänster.

Invånare med alltmer ojämlika livsvillkor

Livsvillkoren för svenskarna har förbättrats under de senaste 100 åren, vilket har lett till bättre hälsa och högre inkomster. Vi lever i genomsnitt längre och friskare liv, och medelinkomsten är nästan 60 procent högre än den var år 2000.

Jämlikheten är fortfarande hög i Sverige jämfört med andra länder, men skillnaderna i inkomster och förmögenheter har ökat.

Den etniska boendesegregationen har blivit mer påtaglig, särskilt när det gäller koncentrationen av migranter från utomeuropeiska länder.

Trots att vissa menar att skillnader i livsvillkor är acceptabla med sociala klassresor, visar forskning att sådana resor är sällsynta i Sverige. Ökad bostads- och skolsegregation,

minskad medelklass, och arbetsplatser dominerade av antingen akademiker eller lågutbildade försvårar möten mellan klasser och därmed social mobilitet.

De med sämre livsvillkor återfinns ofta bland sjukskrivna, arbetslösa, äldre med ohälsa eller låga pensioner (ofta kvinnor), ensamstående låginkomsttagare med barn (ofta kvinnor) samt utrikesfödda med många barn eller kort vistelsetid i Sverige. Trenden visar dock att allt fler utrikes födda nu får jobb.

Omfattande resurser krävs för att hantera klimatförändringen

Samhället måste ta allt större hänsyn till en rad nya eller ökande risker som följer av ett klimat i förändring, exempelvis höjda havsnivåer, förändrade flöden i vattendrag samt ändrade nederbördsmonster och ökad risk för skyfall. Längre perioder av värmebölja och torka ökar även risken för vattenbrist, missväxt och skogsbränder. Anpassningen till ett klimat i förändring och förlusten av biologisk mångfald kommer att ställa allt högre krav på kommuner och regioner. Detta genom förebyggande och åtgärdande insatser, både frivilliga och till följd av ökad reglering. Kraven ökar i form av ny lagstiftning på miljö- och klimatområdet både nationellt och från EU.

Kommuner och regioner ett stort ansvar för att ställa om till hållbara och cirkulära arbetssätt, likväl som de kan vara en viktig vägvisare och bidra med stöd för att underlätta omställningen hos medborgare och näringsliv. En förutsättning för den gröna industrialiseringen och klimatomställningen av transportsektorn är en kraftigt ökad elektrifiering.

Frågor om klimat och biologisk mångfald är nära sammanflätade men diskuteras ofta separat. För att effektivt hantera klimatförändringar behövs en helhetssyn som tar tillvara synergier mellan klimat- och biodiversitetsåtgärder. Offentliga aktörer måste arbeta över sektorsgränser, och samarbetet mellan lokal, regional och nationell nivå behöver stärkas. Samordnade insatser är avgörande för att minska klimatpåverkan, anpassa samhället och stärka den biologiska mångfalden på systemnivå.

Ökad efterfrågan på kritiska resurser

Europa konsumerar cirka en fjärdedel av världens råvaror men producerar endast tre procent av dessa. Vi är således i stor utsträckning beroende av import. Enligt EU måste därför produktionen av råvaror öka inom Europa. Bristen på olika resurser och råvaror har nyligen blivit alltmer påtaglig. Exempel på detta inkluderar läkemedelsbrist, bilfabriker som minskar sin produktion på grund av halvledarbrist, samt planer på fränkoppling från elnätet vid effektbrist. Det råder även brist på råvaror såsom konstgödsel, polypropen för plastflaskor och litium för bilbatterier.

Den rådande globaliseringen har gett upphov till komplexa logistikkedjor som är känsliga för störningar. När varor är globalt tillgängliga kan ökad efterfrågan i Sydostasien leda till en bristsituation i Europa.

Energianvändningen har varit stabil under många år, men förändringar sker nu snabbt. Klimatomställningen kräver att fossil energi fasas ut, samtidigt som transport- och produktionsmedel blir allt mer elektrifierade och samhället digitaliseras.

Energimyndigheten räknar med att elbehovet kommer att mer än fördubblas mellan 2020 och 2050.

Förändringar i säkerhetsläget innebär också att Sveriges förmåga att hantera kriser måste stärkas. Kommuner och regioner har en viktig roll att spela i byggandet av ett starkt civilt försvar. Hälso- och sjukvård, livsmedel och dricksvattenförsörjning, transporter samt energiförsörjning är några av de viktiga samhällsfunktioner som har direkt bäring på kommuners och regioners uppgifter och ansvar.

Prioriterade trender för Vänersborgs kommun

**Demografiska
utvecklingen
utmanar**

**AI förändrar
arbetslivet**

**Flera vägar till
kunskap**

**Invånare med
alltmer ojämlika
livsvillkor**

Demografiska utvecklingen utmanar

Inledning

Prognoserna för Sveriges befolkning som helhet pekar mot ett minskat barnafödande även kommande år och att barn och unga upp till 15 år minskar i antal samtidigt som antalet äldre (över 80 år) blir fler. Detta tillsammans med en kraftig minskning av personer i arbetsför ålder bidrar till utmaningar för kompetensförsörjningen av välfärden.

Färre barn framöver?

I dagsläget översköljs vi av nyheter om att det föds få barn och att kommuner runt om i Sverige tvingas stänga förskolor och skolor på grund av stora tapp i barn- och elevantal. Faktum är att det föds färre barn i omvärlden, Sverige och Vänersborg. Enligt statistik från Statistiska centralbyrån (SCB) har barnafödandet i förhållande till befolkningen aldrig varit lägre i Sverige än vad det var under år 2023. Antalet nyfödda under 2023 var det lägsta på 20 år och antalet födda barn per kvinna det lägsta som någonsin uppmätts¹. Även i Vänersborg var det under 2023 ett ovanligt lågt antal barn födda under 2023. Nedgången har fortsatt under 2024 då det under första halvåret har fötts färre barn jämfört med samma period 2023 i Vänersborg.²

Sveriges kommuner och regioner har tagit fram ett visualiseringsverktyg för demografiska förändringar i landets kommuner. Utifrån detta verktyg förväntas antalet 1–5 åringar minska med 12,8% i Vänersborgs kommun fram till 2033 och antalet 6–15 åringar förväntas minska med 8,9% fram till 2033. Detta kan sättas i relation till kommunens egen befolkningsprognos från våren 2024 där antalet 1–5 åringar prognostiseras att öka med 2,3% fram till år 2033 och 6–15 åringar minska med 3,8%. En skillnad mellan SKR:s visualiseringsverktyg och kommunens befolkningsprognos är att den senare innehåller antaganden om bostadsbyggnation som bygger på en inflyttning till kommunen³

---

¹ Statistiska centralbyrån (SCB), 2024, Historiskt lågt barnafödande och lägsta folkökningen på 22 år, hämtad 2024-08-05, publicerad 2024-02-22, finns tillgänglig via <https://www.scb.se/pressmeddelande/historiskt-lagt-barnafodande-och-lagsta-folkokningen-pa-22-ar/>

² Kommuninvånarregistret (KIR). Se avsnitt "Fruksamhetens utveckling över tid" i underlagsrapporten Vänersborgarna, s. 5.

³ Se kapitel "befolkning och geografi" i underlagsrapporten Vänersborgarna, s. 2.

Konjunkturläge, takten i bostadsbyggandet och migrationsflöden är några av de faktorer som påverkar befolkningsutvecklingen i kommunen.⁴

Med Sveriges största asylboende och, sedan sommaren 2024, ett återvändandecenter på Restad Gård påverkas kommunens verksamheter av både en eventuell ökning och minskning av antalet asylsökande. Det är centralt att på lokal nivå fortsatt följa utvecklingen på nära håll och göra analyser om hur kommunorganisationen påverkas. Även om antalet barn minskar kan behoven hos den befintliga barngruppen öka och likaså behovet av extraordinärt stöd. Andelen barn som är mottagna i anpassad grundskola har ökat de senaste fyra åren både i riket och i Vänersborg. Innan ökningen tog fart låg andelen länge på cirka 1% av eleverna i de obligatoriska skolformerna (bortsett från förskoleklassen). 2023 var andelen för Vänersborgs kommun 1,7% jämfört med 1,2% för riket. I augusti 2024 låg andelen på 1,8% i Vänersborg och prognoserna framåt pekar på ytterligare ökning till 2%. Utvecklingen av antalet barn i olika åldersgrupper och i olika skolformer medför omställningsbehov när det gäller kompetensförsörjning och lokalbehov framöver.

⁴ Se avsnitt "Bostäder och flyttmönster" i underlagsrapporten Vänersborgarna, s. 7.

Omställning från skola till äldreomsorg?

Med en förändrad demografisk sammansättning i kommunen behöver det finns beredskap för flexibilitet och omställning när det gäller bland annat lokaler och kompetenser.

Den största ökningen är andelen äldre över 80 år fram till 2033, drygt 31 procent (38 procent i riket) enligt SKR:s visualiseringsverktyg över befolkningsutveckling.⁵ Enligt kommunens befolkningsprognos uppgår ökningen för personer 80 år och äldre under åren 2023–2036 till 31,5 procent eller 883 personer och för 65–79 år är ökningen 11,7 procent eller 768 personer. Under samma period beräknas invånare i arbetsför ålder öka med 1 001 personer medan antalet invånare i åldern 65+ beräknas öka med 1 651 personer för samma period.⁶

Det ökade antalet invånare som innehar en ålder av 65 år och äldre varav främst de över 80 år, förväntas leda till ökad efterfrågan på insatserna hemtjänst och särskilt boende med tillkommande personalbehov. Prognosen bygger på att 3,7 procent av invånarna 65 år och äldre bor i särskilt boende och att 7,6 har insatsen hemtjänst.

Under 2024 (i snitt till och med augusti) har 728 personer hemtjänstinsats och det är full beläggning på alla platser (362 st.) inom särskilda boenden. Väntetiden till särskilt boende har ökat kraftigt och uppgår för närvarande till 100 dagar i snitt (augusti 2024). Det bedömda behovet av nya boendeplatser uppgår till 40 i den senast beslutade behovsinventeringen som gäller för år 2025–2034.

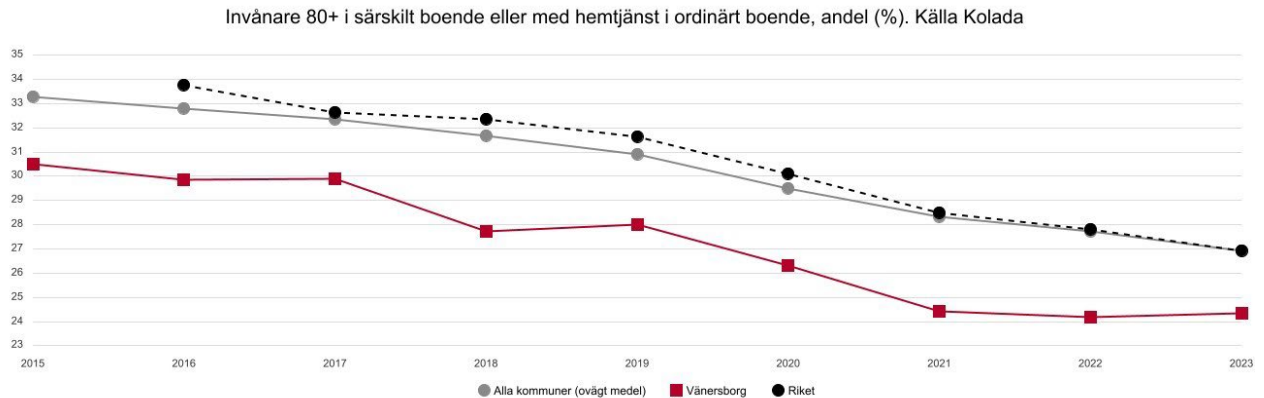
Vad gäller volymer har andelen äldre med äldreomsorginsatser minskat sedan många år bakåt i tiden i riket. Om behovet tros ligga kvar på dagens nivå kommer volymökningarna att närma sig 40 procent. Men om volymminskningen fortsätter som den gjort i många år och hälsofrämjande arbetssätt kombinerat med ny teknik är framgångsrikt kan utvecklingen se annorlunda ut. Då skulle antalet som behöver hemtjänst eller särskilt boende inte att vara särskilt mycket större om tio år än det är idag. Den totala volymökningen de närmaste tio åren skulle då kunna vara knappt två procent.⁷

---

⁵ [Nytt verktyg visar demografiförändringar i 290 kommuner | SKR](#)

⁶ Se avsnitt "Befolkningens förväntade utveckling 2024-2040" i underlagsrapporten Vänersborgarna, s. 3.

⁷ [Effektivitet i äldreomsorgen \(rka.nu\)](#)

Befolkningen blir onekligen äldre, men samtidigt förändras egenskaperna hos den äldre befolkningen. Gruppen blir friskare och klarar sig själva allt högre upp i åldern, i många fall bidrar ingår de också i den arbetsföra befolkningen i allt högre utsträckning. Tillsammans med ett friskare liv kan också behoven i åldersgruppen förändras liksom förväntningarna på den offentliga servicen. Faktum kvarstår att hälsan generellt för den äldre åldersgruppen är sämre än för de yngre och förutom de rent fysiska åkommorna ses här ensamheten som en ökande faktor i de äldres ohälsa.⁸

Med prognoser om färre barn i grundskoleålder och fler äldre kan man fundera på vilka konsekvenser det innebär både på ett nationellt plan som för Vänersborg. Initialt kan tänkas att resurser i form av arbetskraft och lokaler kan behöva ställas om från skola till äldreomsorg.⁹ En sådan omställning förutsätter i stor grad att behoven inom de olika åldersgrupperna är jämförbara nu och i framtiden. Vad som tidigare nämnts spår verkligheten inte vara sådan, exempelvis ser man att de särskilda behoven inom förskola och grundskolan ökar samtidigt som de äldre blir allt friskare och ställer andra typer av krav. Den ökande känslan av ensamhet hos äldre kan exempelvis behöva integreras i planeringen av bostäder i en allt högre grad. Inom förskolan och grundskolan kan de ökade behoven göra att antal huvuden inte kan minskas i den utsträckning man tidigare trott utan snarare förändras kompetensmässigt.

⁸ SKR. (2024). *Vägval för framtiden 5 – En spaning mot år 2035*, s 38

⁹ Se avsnitt "Försörjningskvot" i underlagsrapporten *Vänersborgarna*, s. 4.

Arbetsmarknad

Antal sysselsatta kommer på ett nationellt plan att öka betydligt långsammare under kommande tioårsperiod i jämförelse med de senaste tio åren, detta beräknat utifrån gruppen i arbetsför ålder 20–66 år.¹⁰ Sett till 2023 års befolkningssammansättning i Vänersborgs kommun kommer denna grupp att minska marginellt under de närmsta åren och resultera i en negativ utveckling om 1,37 % under tioårsperioden, vilket är i linje med hur utvecklingen kommer att se ut för många mindre och medelstora kommuner i Sverige.¹¹ Således kan konstateras att Vänersborg kommer att vara i behov av inflyttning för att kunna behålla dagens personaltäthet och möta utmaningar med en åldrande befolkning.

Nationellt kan man också se att i gruppen arbetsför ålder kommer ökningen de kommande åren främst ske bland de yngsta (20–24 år) och de äldsta (60–66 år), vilket delvis stämmer in även i Vänersborg. Detta innebär att en stor del av tillväxten i den arbetsföra befolkningen kommer ske bland personer som i större utsträckning kommer att studera under delar av tioårsperioden och har relativt kort arbetslivserfarenhet samt personer med lång arbetslivserfarenhet. Bland de äldre i arbetsför ålder har man på nationellt håll kunnat se tendenser att en del övergår till att arbeta deltid eller väljer att gå i tidig pension samt att allt fler väljer att arbeta efter pensionsåldern. I Vänersborg kommer också gruppen som är i mitten av sitt arbetsliv ha en stor tillväxt under den senare delen av tioårsperioden.¹²

* Uträkningar kring förflyttningar i samband med gruppen i arbetsför ålder 20–66 år utgår ifrån 2023 års befolkningssammansättning och är baserad på rådata i samband med kommunens befolkningsprognos 2024–2040.

---

¹⁰ SKR. (2024). *Vägval för framtiden 5 – En spaning mot år 2035*, 36

¹¹ *Ibid.*, 38

¹² *Ibid.*, 37

AI förändrar arbetslivet

Den demografiska utvecklingen ökar efterfrågan på välfärd och erbjuder färre i arbetsför ålder, vilket gör digitalisering nödvändig. Användning av bearbetad information och data möjliggör ett förbättrat beslutsfattande och analys. Framgångsrik digitalisering kräver effektivt informationsutbyte och användning av data som strategisk resurs, vilket möjliggör teknik som AI och automatisering¹³. I Vänersborg pågår införande av beslutsstöd inom socialförvaltningen och med vidare plan för hela kommunen för att visualisera data i kloka sammanhang och på ett lättförståeligt sätt.

AI:s potential

AI är ett verktyg för verksamhetsutveckling i alla samhällssektorer. SKR arbetar för att kommuner och regioner ska kunna nyttja AI:s möjligheter, bland annat genom ”Kraftsamling AI i kommuner och civilsamhälle”.¹⁴

AI kan analysera data, förutsäga händelser, fatta beslut och automatisera uppgifter. Öppen tillgång till information möjliggör utveckling av nya AI-applikationer och användning av öppna data för AI-träning.¹⁵

Om myndigheter, kommuner och regioner införde dagens AI-teknik, skulle samhället kunna spara 140 miljarder kronor årligen, enligt Myndighet för digital förvaltning (Digg). Utmaningar inkluderar kompetensbrist, tillgång till data, teknik och juridiska samt etiska frågor.¹⁶ Vänersborgs kommun har börjat ta de första stegen i att nyttja AI:s potential, exempelvis genom användning av Co-pilot (digital assistent).¹⁷

---

¹³ [Datadriven utveckling | SKR](#)

¹⁴ [Kraftsamling för AI i kommuner och civilsamhälle | AI Sweden](#)

¹⁵ [Artificiell intelligens. AI | SKR](#)

¹⁶ [Introduktion till guiden - Sveriges Dataportal](#)

¹⁷ Copilot kan ses som en personlig assistent som kan hjälpa dig med allt ifrån att för att hitta information på nätet, göra utkast på dokument och presentationer till att föreslå svar på e-post och plocka ut data ur Excel-blad.

Automatisering

Automatisering kan skapa en smartare välfärd. Utvecklad teknik möjliggör att hela eller delar av ärendehanteringsmomenten sköts automatiskt och kommuner har rätten, sedan juli 2022, att delegera beslutsfattande till automatiserade funktioner.¹⁸ Exempel på lokal automatisering är återansökan om försörjningsstöd.

Digital mognad i offentlig sektor (DiMiOs)

DiMiOs är ett verktyg för undersökning av digital mognad, vilken mäter en organisationsförmåga att dra nytta av digitalisering utifrån digitalt arv och digital förmåga. Relationen mellan arv och förmåga ger totalt ett resultat som speglar en organisations möjlighet att nyttja digitaliseringen och skapa effekt.¹⁹ Vänersborgs kommuns digitala mognad är generellt lägre än riksgenomsnittet.

Handslag för välfärdsutveckling genom digitalisering

Sveriges kommuner har enats om en strategisk agenda för att öka digitaliseringstakten. Initiativen är inom socialtjänst, skola, infrastruktur och kompetensförsörjning inom digitalisering. Kommunerna har pekat ut de mest angelägna initiativen, som nu utgör en första version av en gemensam utvecklingsportfölj.²⁰ Vänersborgs kommun är med i Handslaget och har anslutit sig till samtliga av de fyra första initiativen.

Digital delaktighet

Digitalisering ökar möjligheten att ta vara på medborgarnas engagemang och kompetens. Kommuner har en viktig roll i att motverka digitalt utanförskap och nå personer som sällan använder internet. Att uppmuntra fler till att våga och vilja använda internet är en demokratisk angelägenhet.²¹ Ett exempel är att kunna ge stöd till olika målgrupper i form av en digital coach.

---

¹⁸ [Automatisering | SKR](#)

¹⁹ *Offentlig sektors digitalisering, Johan Magnusson & Magnus Lindroth, Adda kompetens 2023*

²⁰ [Handslag för digitalisering | SKR](#)

²¹ [Digital delaktighet | SKR](#)

Arbetslivet förändras

Teknik och AI kan säkra välfärdens kompetensförsörjning.²² Det krävs ett ledarskap som har kunskap om verksamhet, kännedom om medarbetarnas kompetens och modet att utmana rådande arbetsmetoder. Förändringsledning är avgörande för digitalisering.

Kognitiva arbetsuppgifter förutspås påverkas mest av AI, exempelvis allt från HR- och ekonomijobb till jobb inom kommunikation, programmering, design och alla typer av chefsroller, medan jobb där man arbetar direkt med människor påverkas i mindre grad.²³

Integritet och säkerhet

AI kan påverka integritet och dataskydd. Det kan exempelvis användas för ansiktsgenkänningsutrustning eller för att spåra eller skapa profiler av individer. Regeringen har beslutat att tillsätta en utredning för att se över behovet av nationella anpassningar till följd av EU:s nya förordning om AI (AI-förordningen). Utredningen är en del av regeringens arbete med att göra Sverige till en ledande nation inom användning av säker och tillförlitlig AI.

Invånare med alltmer ojämlika livsvillkor

Inledning

Jämlikheten är internationellt sett hög i Sverige men skillnaderna i inkomster, förmögenheter och hälsa har ökat snabbt. Detta ger upphov till ökade skillnader i livsvillkor, de människor som är mest socialt och ekonomiskt utsatta påverkas negativt, men forskning visar att stor ojämlikhet även har negativ påverkan på de som har det bäst. Skillnader i livsvillkor innebär att samhället som helhet utsätts för slitningar i form av ökad kriminalitet, färre gemensamma värderingar, lägre tillit, ökad ohälsa och att engagemanget för samhällets gemensamma risker att minska. I sin tur kan detta innebära att kommunen får svårare att klara av sitt uppdrag som exempelvis att skapa en likvärdig skola med hög kvalitet för alla.

---

²² [Utnyttja teknikens möjligheter | SKR](#)

²³ [Så förändras arbetslivet av AI - Arbetsliv \(prevent.se\)](#)

De tidiga åren

Det finns fortsatta utmaningar för utbildningsväsendet i Vänersborg när det gäller att utjämna skillnader i förutsättningar orsakat av boendesegregation och dess konsekvenser som till exempel ojämlikhet i uppväxtvillkor. I Vänersborg är det en hög andel barn som är inskrivna i förskolan. Inskrivningsgraden är högre än rikssnittet och kommunen ligger bland de 25% kommunerna med högst andel barn inskrivna i förskolan. Samtidigt finns det stora skillnader på nyttjandegrad av förskola mellan olika boendeområden i kommunen. Detta spiller över när barnen börjar grundskolan då vissa barn kommer till skolan utan förberedelsestiden och kunskaperna som förskolan erbjuder. I grundskolans årskurs 7-9 finns inte samma skillnader mellan grundskolorna på grund av att elever från olika bakgrund fördelas mer jämt på enheterna i centrum.

Samtidigt finns det fortsatta utmaningar med att få alla elever behöriga till gymnasieskolan.²⁴ En fullföljd gymnasieutbildning är en viktig nyckelfaktor för att ta sig in på arbetsmarknaden. Icke fullföljda studier kan få stora konsekvenser för individen och kostnader för samhället i form av försenat inträde i arbetslivet, perioder av arbetslöshet, perioder av psykisk ohälsa och livslångt utanförskap. Läsår 2023/2024 var det 85,5 procent av alla elever i årskurs nio, med hemkommun Vänersborg, som var behöriga till ett yrkesprogram i gymnasieskolan. Detta var högre än rikssnittet som samma läsår låg på 84,1 procent. Bland flickorna var det 88,8% som var behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram och motsvarande andel bland pojkarna var 82,4%.²⁵ Andelen gymnasieelever med en examen inom 4 år var 75,1% läsåret 2022/2023, en högre andel bland flickorna jämfört med bland pojkarna²⁶.

Boendesegregation

Den etniska boendesegregationen har ökat kraftigt i Sverige vilket resulterat i en alltmer heterogen befolkningssammansättning där det även i mindre städer etablerats utsatta bostadsområden. I Vänersborg är detta inget undantag och mätningar visar på att vissa

---

²⁴ Se avsnitt "Behörighet till gymnasium och högskola" i underlagsrapporten Vänersborgarna, s. 12.

²⁵ Kolada.se, Elever i åk 9 som är behöriga till yrkesprogram, hemkommun, andel (procent)

²⁶ Kolada.se, Gymnasieelever med examen inom 4 år, hemkommun, andel (procent)

bostadsområden präglas av en större andel invånare som endast har förgymnasial utbildning²⁷, en låg andel som förvärvsarbetar samt en högre andel som saknar sysselsättning i form av arbete eller utbildning sett till övriga områden.²⁸ Samma bostadsområden påvisar också en stor andel invånare med låg ekonomisk standard.²⁹

Nationellt sett har skillnader i inkomst och förmögenhet ökat väldigt snabbt och i Vänersborg kan skönjas att den ekonomiska utsattheten har ökat under det senaste decenniet och är större än rikssnittet. I Vänersborg finns i dagsläget fyra bostadsområden där fler än var femte invånare lever med låg ekonomisk standard.³⁰ Sammantaget innebär detta att lågkonjunkturen riskerar att slå särskilt hårt mot en hög andel av invånarna i Vänersborgs kommun. Under 2022 påvisades det också att 16,8 % av barnen i Vänersborg lever i hushåll med varaktig låg ekonomisk standard vilket är högt i jämförelse med övriga riket och en utvecklig som varit påtaglig de senaste åren.³¹

---

²⁷ Se avsnitt "Utbildningsnivå" i underlagsrapporten Vänersborgarna, s. 11.

²⁸ Se avsnitt "Sysselsättning" i underlagsrapporten Vänersborgarna, s. 14.

²⁹ Vänersborgarna – Befolkningsutveckling, prognos och levnadsförhållanden. 14–17, 23. [Befolkningsprognos 2023.pdf \(vanersborg.se\)](#). Se avsnitt "Låg ekonomisk standard i Vänersborgs kommun" i underlagsrapporten Vänersborgarna, s. 20.

³⁰ Ibid., 34. Se avsnitt "Låg ekonomisk standard i Vänersborgs kommun" i underlagsrapporten Vänersborgarna, s. 20.

³¹ SCB, Statistikdatabasen, Inkomster – Ekonomisk standard. [Inkomster och skatter \(sch.se\)](#)

Hur mår invånarna i Vänersborg?

Alltmer ojämlika livsvillkor och förutsättningar skapar negativa konsekvenser för samhället i stort och är således ett problem som behöver adresseras för att förhindra att ojämlikheter förstärks ytterligare. Många som haft svårt att klara skolan riskerar att hamna i utanförskap såväl ekonomiskt som socialt och på ett nationellt plan har det identifierats att den andel av befolkningen med psykiska problem eller som inte ser livet som meningsfullt har ökat, särskilt bland unga. Bland invånarna i Vänersborgs kommun kan konstateras att ohälsotalen ligger på en högre nivå än i både regionen och riket, något som i regel gäller för både kvinnor och män i samtliga ålderskategorier.³²

Enligt en självskattning av hälsa som gjordes 2022 upplever också 88 % av befolkningen i Vänersborg att de är nöjda eller mycket nöjda med sina liv. Detta är en procentenhet lägre än regionen och en lägre siffra än vid samma mätning 2018 då 92 % var nöjda.³³ Vid självskattning av det psykiska välbefinnandet bedömer 84,1 % av vänersborgarna att det är gott, ett resultat som är lägre än övriga länet (86,5%) samt riket (86,1%).³⁴ I Vänersborg återfinns också en högre grad av lågt socialt deltagande än i regionen och övriga riket.³⁵ Detta är en utveckling som delvis kan tänkas förklaras genom ökad ojämlikhet och som i förlängningen kan leda till större samhällsproblem i framtiden.

---

³² Folkhälsodata, Folkhälsomyndigheten. Ohälsotal (ohälsodagar per person och år) efter ålder, kön, region och år. Antal. Se Vänersborgarna, avsnitt "Ohälsotal", s. 29.

³³ Folkhälsoenkäten (Hälsa på lika villkor), Statistikdatabas Västra Götalandsregionen, Hälsa och välbefinnande per kommun/stadsdel, PxWeb - välj tabell (vregion.se)

³⁴ Se Vänersborgarna avsnitt "Den självskattade hälsan", s. 23.

³⁵ Se Vänersborgarna - Befolkningsutveckling, prognos och levnadsförhållanden. [Befolkningsprognos 2023.pdf \(vanersborg.se\)](http://vanersborg.se). Se Vänersborgarna avsnitt "socialt deltagande", s. 27

Flera vägar till kunskap

Värdet av kunskap kan breddas till att, utöver möjliggöra egen försörjning och valmöjligheter, också inbegripa att genom kunskap kunna påverka, delta i samhällslivet och bidra. Kunskap kan också kopplas till mänskliga rättigheter, till exempel artikel 26, där det framgår att utbildningen bland annat ska syfta till att utveckla personligheten till fullo.

Välfärdens behov ökar men antalet personer i arbetsför ålder minskar i sex av tio kommuner och arbetskraften kommer inte räcka till för de ökande behoven. Även om insatser görs för att ställa om från andra branscher och få in personer som idag står utanför arbetsmarknaden, kommer detta inte räcka.³⁶ Som en del i att möta välfärdens behov ses användandet och införandet av teknik, digitalisering, automatisering och artificiell intelligens. Detta kan bidra till välfärdens kompetensförsörjning och kunskapsutveckling inom området är därför viktigt.

---

³⁶https://skr.se/download/18_1eb2584e1850542abfaac29/1670940688212/Valfardens-kompetensforsorjning.pdf

Ungas framtid och kommunens behov

Kommunens arbete med att få fler elever redo för behörighet till yrkesprogram har gett utfall. För första gången på tio år är andelen elever i Vänersborgs kommunala grundskolor med behörighet till gymnasiets yrkesprogram över riksgenomsnittet. Läsåret 2023/2024 hade 82,5 procent av eleverna behörighet till gymnasiets yrkesprogram (motsvarande siffra för riket är 82,1 procent.) Det innebär också en ökning med 1,9 procentenheter från föregående läsår.³⁷

Utifrån en kartläggning över yrkesutbildningar bedöms den största bristen år 2035 i Västra Götaland bli på personer med vård- och omsorgsutbildning samt industriteknisk utbildning, denna brist ses i samtliga län och i flertalet bedöms bristen bli stor.³⁸

Att inte ha en gymnasieutbildning innebära stora svårigheter att få ett arbete i Sverige idag. Av de inskrivna arbetslösa 2021 saknade en tredjedel ett fullständigt gymnasiebetyg och av dessa var utrikesfödda högt representerade. Många av dessa är i relativt ung ålder och har många år i yrkeslivet framför sig.³⁹

De åtgärder som vidtas för att förbättra människors ställning på arbetsmarknaden har det stor betydelse både för individen och för samhället.⁴⁰

³⁷<https://vanersborg.se/arkiv/nyheter/nyheter---2024/2024-10-01-basta-skolresultatet-i-vanersborg-pa-tio-ar>

³⁸<https://www.scb.se/contentassets/7ac16d89bdce4ee5bba4bfb9d9437a5/sammanfattning-av-regionala-utbildnings-och-arbetsmarknadsprognoser.pdf>

³⁹https://arbetsformedlingen.se/download/18_e4c7c0717f2869663dcb70/1651581956371/arbetsmarknaden-for-kortutbildade.pdf

⁴⁰https://arbetsformedlingen.se/download/18_e4c7c0717f2869663dcb70/1651581956371/arbetsmarknaden-for-kortutbildade.pdf

Bli konkurrenskraftig och utveckla verksamheten

Att det finns rätt kompetens i verksamheten är avgörande. Kommunen behöver arbeta för att locka nya medarbetare och vara en attraktiv arbetsgivare. För unga är de viktigaste faktorerna i valet av arbetsgivare, förutom hög lön, bra arbetsmiljö, trygg anställning samt bra arbetsvillkor och förmåner. Lörens vikt är tydligare hos pojkar än flickor. En övervägande del av unga tycker det är viktigt att ha ett arbete som innebär att man får hjälpa andra, att vara med och bidra till samhället och att arbeta med människor. Samtidigt är intresset för kommunen lågt hos unga 16–20 år. Att tänka sig ett arbetsliv inom kommunen ökar dock med ålder och nästan hälften i åldern 26–29 år är intresserade av kommunalt arbete.⁴¹

För att ny teknik och nya arbetssätt ska fungera krävs att anställda får tid och möjligheter att lära sig dessa. Att vara en attraktiv arbetsgivare vid nyrekrytering och för att bibehålla personal med rätt kompetens är det därför en viktig del när det kommer till kompetensförsörjning.

Vänersborgs kommun arbetar för att ta fram en kompetensförsörjningsstrategi för att få en långsiktig kompetensförsörjning i kommunen. Strategiska personal- och kompetensförsörjningsplaner finns antagna för barn- och utbildningsförvaltningen samt socialförvaltningen. Dessa dokument arbetar förvaltningarna kontinuerligt med för att säkerställa att verksamheterna har den kompetens som krävs idag och framåt.

⁴¹ https://skr.se/download/18_6cec43d185a5d735108963e/1674652879679/Unga-och-valfardsjobben_jan-23.pdf

Behålla och motivera anställda

För att bibehålla personal är det viktigt hur arbetsgivaren tar tillvara på och värdesätter personalen och deras kompetens. Detta kan bland annat vara en avgörande faktor för att en medarbetare som närmar sig pension ändå väljer att stanna kvar.⁴² Medarbetare som arbetat länge upplever att de ges mindre möjligheter till utbildning och kompetensutveckling ju äldre de blir, chefens syn och satsningar på medarbetaren i verksamheten, oavsett ålder, är därför viktig för att bibehålla personal.⁴³

Behov av kontinuerlig kompetensutveckling hela livet, ett anpassat utbildningssystem för de snabba svängningar som sker i samhället samt att kunna möta behovet av praktisk kompetens kopplat till utbildning är frågor som är högst relevanta att arbeta med.⁴⁴ Det krävs en tydlig och långsiktig handlingsplan från arbetsgivaren för att lyfta möjligheter och ge medarbetare motivation och möjligheter att orka arbeta kvar.⁴⁵

⁴² <https://skr.se/download/18.55cb121718d7866a42728fc2/1707403734224/F%C3%B6rl%C3%A4ngt%20arbetsliv.pdf>

⁴³ <https://www.av.se/globalassets/filer/statistik/perspektiv-pa-aldres-arbetsmiljo.pdf>

⁴⁴ <https://skr.se/download/18.6ab5149b18acc28e1f823344/1695901660671/Vagval-for-framtiden-5.pdf>

⁴⁵ https://www.regeringen.se/contentassets/40b1a4e5cc934fa5ab54e25bb994554c/rapport-5-stanna-eller-ga_webb.pdf

Omställning

Omställning på grund av förändringar i samhället och i vår omvärld eller i vår verksamhet är något vi inte alltid kan styra över, men beredskapsplanen inför de olika utmaningarna går att påverka desto mer. En stor utmaning för kommunen framöver är att hitta personal där det kommer finnas brist och att hantera andra områden där resursbehovet behöver minska. Inom vissa bristyrken flaggar personalen för att de inte kommer orka arbeta fram till pension.⁴⁶ Den enskilde behöver vara beredd på att ställa om. Nya arbetsuppgifter och behovet att vidareutbilda sig senare i livet kan bli aktuellt, men för det krävs förutom motivation hos den enskilda individen även rätt förutsättningar.⁴⁷

Även om kompetensinsatser lätt kan ses som kostnader för arbetsgivaren är de positiva effekterna av kompetensutveckling många.⁴⁸ Genom ett gott samarbete med vuxenutbildning, högskolor och genom omställningsfonden kan kommunen skapa förutsättningar för omställning och kompetensutveckling till gagn både för verksamheterna och den enskilde.

⁴⁶ <https://www.av.se/globalassets/filer/statistik/perspektiv-pa-aldres-arbetsmiljo.pdf>

⁴⁷ https://www.uhr.se/globalassets/uhr.se/publikationer/2024/uhr-skript_2024-06-20_mitt-i-livet-studenter_eurostudent-8.pdf

⁴⁸ <https://temahr.se/larande-utveckling/effekten-av-kompetensutveckling>

Ekonomiska förutsättningar

Här presenteras en lägesrapport om hur ekonomin ser ut i dag, men också ett scenario om hur det kan tänkas se ut de närmaste åren. Information och prognoser hämtas från Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) och Konjunkturinstitutet (KI).

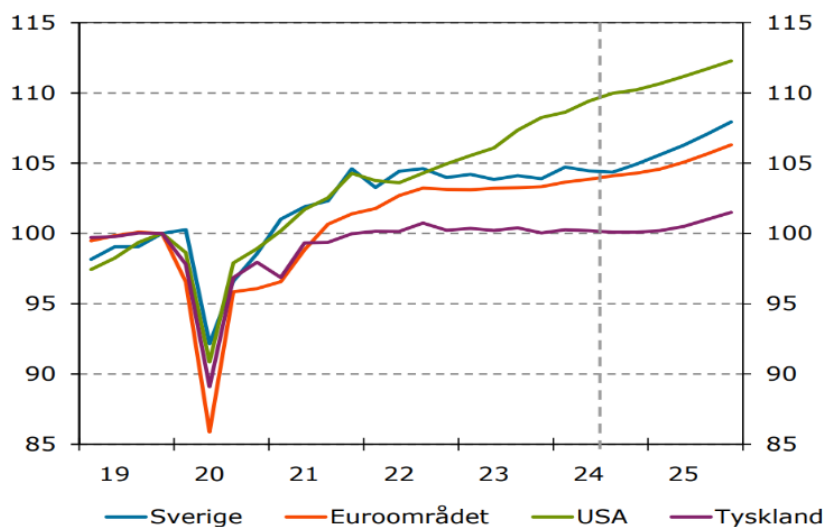
För att jämföra Vänersborg med andra kommuner redovisas dels diagrammet Resursjämförelse med andra kommuner, som visar Vänersborgs kommuns kostnader jämfört med andra, dels kommunens finansiella profil som säger om vi har en god eller dålig ekonomi jämfört med andra. Avslutningsvis listas de utmaningar som Vänersborgs kommun står inför kommande planperiod.

Global ekonomi/Internationell konjunkturutveckling

Den globala ekonomin visar en stark utveckling i USA men en betydligt svagare utveckling i euroområdet och Kina. Tillväxten bland Sveriges viktigaste handelspartners är i nuläget relativt låg. Inflationen har sjunkit tydligt från höga nivåer och ligger på de flesta håll nära centralbankernas inflationsmål. Den lägre inflationen har öppnat upp för räntesänkningar, vilka bidrar till en högre tillväxt bland Sveriges viktigaste handelspartners nästa år, och därmed en högre efterfrågan på svensk export.

Diagram: BNP i valda länder

Index 2019 kvartal 4 = 100, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Nationella källor och KI)

Svensk ekonomi

Konjunkturen 2024–2025 ”Återhämtning i sikte, men den ser ut att bli långsam”.

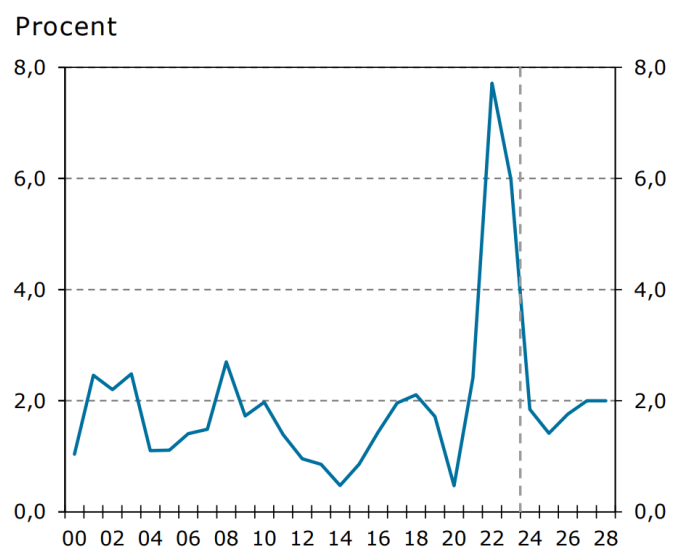
Sverige befinner sig i en lågkonjunktur men den har nått sin botten. Det märks en stigande optimism bland svenska hushåll vilket en alltmer expansiv ekonomisk politik bidrar till. Riksbanken har sänkt räntan tre gånger i år och signalerar fler sänkningar både i år och nästa år. Under slutet av 2024 inleds en konjunkturåterhämtning, men resursutnyttjandet förblir lägre än normalt 2025 och 2026. Återhämtningen drivs framför allt av en högre tillväxt i hushållens konsumtion och exporten. Arbetslösheten stiger under 2024 och ligger över 8 procent både 2024 och 2025, vilket är högre än jämviktsarbetslösheten på 7,5 procent. Inflationen ligger kvar under Riksbankens inflationsmål under resten av 2024 och 2025. Trots att inflationen har fallit tillbaka och att lönerna ökar mer än de gjort sedan 2009 dröjer det till 2027 innan reallönerna är tillbaka på samma nivå som före inflationsuppgången. (KI september 2024)

Scenario för svensk ekonomi 2026–2028

Svensk BNP-tillväxt är stark i början av scenarioperioden, och ekonomin uppnår konjunkturrell balans under slutet av 2026 (med konjunkturrell balans avses ett tillstånd då den totala efterfrågan i ekonomin är på en nivå som är förenlig med ekonomins långsiktiga produktionskapacitet). Det leder till att arbetslösheten minskar och närmar sig sin jämviktsnivå. Inflationen håller sig nära 2 procent under scenarioåren. När inflationen nått sitt mål höjer Riksbanken styrräntan under 2026 för att bevara inflationen nära inflationsmålet 2027 och senare.

Diagram: Inflation, KPIF

Källa: SCB och Konjunkturinstitutet

Osäkerheter i prognoserna

Inflationstakten förväntas fortsätta att avta men det finns osäkerheter kring hur snabbt inflationsmålen i USA och euroområdet nås. Riksbanken fortsätter att sänka styrräntan, men det är oklart både vilken effekt de snabba höjningarna 2022–2023 har haft hittills och vilken effekt genomförda och kommande sänkningar får framöver. Hushållens konsumtion utvecklas fortfarande svagt och utvecklingen framåt är osäker och beror bland annat på hur benägna hushållen är att konsumera och investera. De geopolitiska spänningarna är stora och vilka effekter dessa får för svensk ekonomi är fortfarande oviss.

Färre i befolkningen och i arbetskraften med ny framskrivning

SCB:s nya befolkningsframskrivning (från april 2024) visar en långsammare framtida befolkningsökning jämfört med tidigare framskrivningar. Det beror främst på ett beräknat lägre barnafödande och antagande om lägre invandring. Befolkningen kommer, enligt framskrivningen, att vara 10,8 miljoner personer om 10 år (år 2033), en ökning med 247 000 personer. Det är en halvering jämfört med SCB:s prognos förra året då man räknade med en befolkningsökning på 488 000 personer mellan åren 2023 och 2033.

Beräkningar av den förändrade demografins effekter på arbetsmarknaden visar att utan beteendeförändringar kommer den totala sysselsättningen öka med 130 000 personer i åldern 20–66 år fram till år 2033. Det är en minskning jämfört med den föregående befolkningsframskrivningen som visade på en ökning med närmare 170 000 personer. Ett lägre utbud på arbetsmarknaden tydliggör behovet av fortsatt aktiva arbetsmarknadsåtgärder för att förbättra matchningen och fullt ut använda tillgängliga resurser. För fortsatt tillväxt och förbättrad välfärd behövs samtidigt ytterligare fokus på produktivitetshöjande insatser för att kompensera för ett lägre arbetskraftsutbud.

Kommuners ekonomi

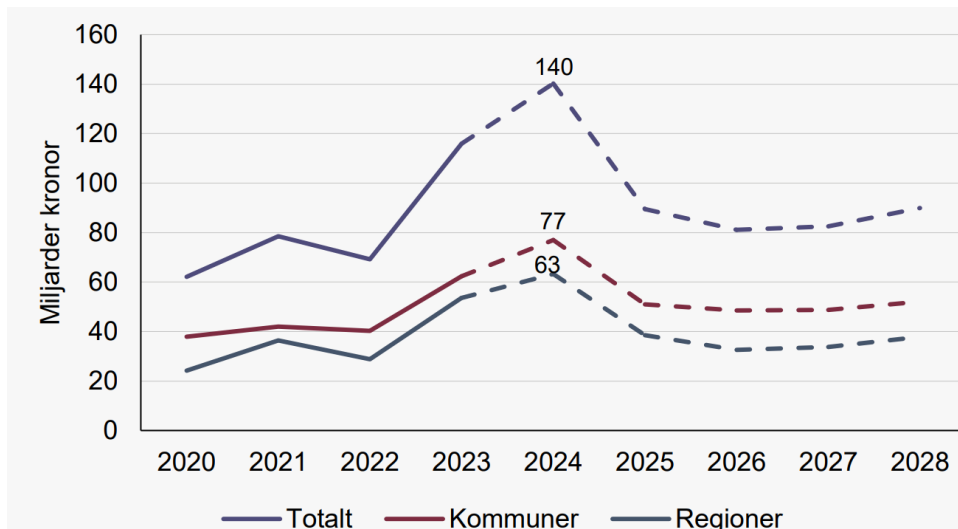
Skatteunderlaget ökar svagt i år 2024, med endast 3,7 procent, men 2025 växlar ökningstakten upp. Som genomsnitt under perioden 2024–2028 beräknas skatteunderlaget öka med 4,3 procent per år, ungefär i linje med den genomsnittliga ökningen under tioårsperioden 2014–2023 (4,2 procent).

Under 2024 ökar antalet arbetade timmar svagt med följd att även skatteunderlagets ökningstakt bromsar in. Detta gör att lönesummans bidrag till skatteunderlagstillväxten 2024 minskar med nästan 1 procentenhet jämfört med 2023. Konjunkturen bedöms ta fart 2025 vilket kommer ge fler arbetade timmar, en huvudförklaring till uppväxlingen av tillväxten för lönesumman och skatteunderlaget 2025.

Återhämtningen av skatteunderlagstillväxten samt nedväxlingen av inflationen innebär att kommunsektorns köpkraft årligen beräknas öka framöver, efter två år av nedgång. Speciellt stark blir den reala uppgången 2025. Förutom att priser stiger långsammare faller pensionskostnaderna då, en stor kontrast mot de stora ökningarna föregående år. Den viktigaste faktorn är prisbasbeloppet och hur det slår på värderingen av sektorns pensionsskuld. Detta ger generellt en positiv inverkan på kommuners och regioners resultat 2025. Även om det är en ojämn profil mellan åren stiger det reala skatteunderlaget sammantaget med i genomsnitt 1,8 procent per år 2024–2028. Detta är ungefär i linje med ett historiskt genomsnitt om det svaga året 2023 exkluderas.

Pensionskostnaderna har ökat dramatiskt på kort tid. Mellan 2022 och 2024 väntas kostnaderna ha fördubblats och landa på cirka 138 miljarder kronor 2024. Det är den höga inflationen som främst ligger bakom kostnadsökningarna. Enligt prognosen minskar pensionskostnaderna rejält 2025 och 2026, vilket beror på att inflationen mattas av kraftigt.

Diagram: Pensionskostnader totalt samt kommuner och regioner

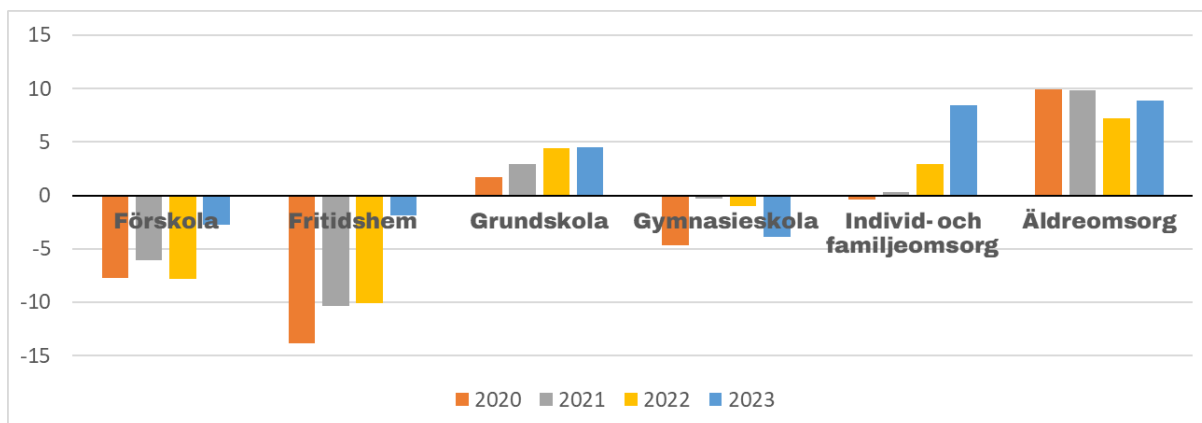
Källa: SKR

Jämförelser med andra

Resursjämförelse med andra kommuner

Kostar våra verksamheter mycket eller lite jämfört med andra och vad borde vi kosta enligt vår struktur? I diagrammet nedan visas nettokostnadsavvikelsen per verksamhet. Avvikelser beräknas utifrån kommunens förutsättningar, när verksamheten bedrivs vid en genomsnittlig ambitions-, effektivitets- och avgiftsnivå. Avvikelsen visar om kommunens faktiska nettokostnader var högre eller lägre än vad som kan förväntas utifrån strukturen. Avvikelse över 0 innebär att kommunen hade en kostnadsnivå som var högre än jämförbara kommuner och under 0 visar en kostnad som var lägre.

Diagram: Nettokostnadsavvikelse %, åren 2020–2023

Förskola och fritidshem visar en lägre kostnad som i pengar kan beräknas till 9 mnkr 2023. Äldreomsorgen visar en högre kostnad, vilket i pengar kan beräknas till 52 mnkr mer än vad strukturen motiverar. Orsaken till högre kostnader är antingen en högre ambitionsnivå eller en inte lika effektivt bedriven verksamhet. Orsaken till lägre kostnader beror antingen på en lägre ambitionsnivå eller en mer effektivt bedriven verksamhet än vad strukturen motiverar. Gymnasieskola visar lägre kostnad. Grundskola och IFO visar högre kostnad.

Om vi tittar på utvecklingen över tid så kan vi konstatera trenderna håller i sig, de flesta verksamheterna håller sig kvar ovan eller under 0-strecket förutom IFO som vissa år ligger över och vissa år under. IFO har ökat markant 2023. Även äldreomsorgen ökar från 7,2 % till 8,9 % mellan åren 2022 och 2023.

Finansiell profil

Har Vänersborg en god eller dålig ekonomi? Ett sätt att besvara frågan är att göra jämförelser med andra kommuner. Kommunforskning i väst (KFI) har sedan 90-talet tagit fram finansiella jämförelser mellan kommunerna utifrån ett antal finansiella nyckeltal och väsentliga mått. Nyckeltalen kommenteras kortfattat i faktarutan nedan.

Kommunforskning i väst (KFI) har tagit fram jämförande finansiella profiler för kommunerna. Utifrån åtta finansiella nyckeltal avseende kapacitet på lång och kort sikt, risk och kontroll görs en betygsättning av varje kommun i relation till genomsnittet i riket.	Nyckeltalen i den finansiella profilen	
	Mått	Förklaring
I diagrammen nedan presenteras den finansiella profilen grafiskt genom den heldragna linjen. Betygsättningen sker i en skala 1-5 utifrån bokslut 2020, 2021 och 2022. Betyget 5 är bäst och betyget 1 är sämst. Betyget 3 utgör det genomsnittliga betyget i landet.	Skattesats	En låg skattesats anses positivt eftersom kommunen då lättare kan höja skatten.
	Soliditet	Självfinansieringsgrad. Eget kapital i % av summa tillgångar.
	Finansiella nettotillgångar	Finansiella tillgångar - finansiella skulder i relation till kommunens nettokostnader. Speglar medellång betalningsberedskap.
	Kassalikviditet	Finansiella tillgångar i % av kortfristiga skulder.
	Budgetföljsamhet	Budgetavvikelse för verksamhetens nettokostnader, kr per invånare.
	Resultat före extraord. poster	Resultat i kr per invånare.
	Genomsnittligt resultat -3 år	Genomsnittligt resultat i kr/invånare.
	Skattefinansiering av investeringar	Andel av investeringar som är finansierade av avskrivningar och årets resultat.

Spindeldiagram: Vänersborgs finansiella profil 2021-2023

Vänersborgs kommun har förbättrats något jämfört med tidigare år då budgetföljsamheten har ökat. Men Vänersborg är fortfarande något sämre än genomsnittet i Sverige. Det är värdena kassalikviditet, skattesats liksom skattefinansiering av investeringar som är sämre än rikssnittet. Vänersborg har valt en modell där betalningsberedskapen delvis säkras upp med en relativt hög avtalad checkkredit, vilket inte fångas upp när kassalikviditeten jämförs med andra kommuner. Vänersborgs kommun har en högre skatt än genomsnittskommunen. Investeringsnivån var fortfarande hög under 2023 vilket ledde till en kraftigt ökad upplåning.

Exempel på utmaningar inför kommande planperiod

- Demografin
- Osäkerhet kring svensk ekonomi
- Finansiering av stora planerade investeringar och exploateringsprojekt
- Säkerhetsläget både internationellt och i Sverige
- Energiomställning
- Kompetensförsörjning – rekryteringsbehov
- Integration – inkludering
- Digitalisering

Vänersborgs kommun